

Рускуліс Лілія—д-рка пед. н.,
професорка, в.о. завідувачки кафедри
української мови, літератури та методики
навчання Національного університету
кораблебудування ім. адмірала Макарова.

Васейко Анастасія студентка
філологічного факультету Національного
університету кораблебудування імені адмірала
Макарова, спеціальність А4 Середня освіта
(Українська мова і література).

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ РИТОРИКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У тезах розглянуто лінгводидактичні засади засвоєння основних відомостей про риторичку, проаналізовано чільні риторичні уміння, що повинні бути сформовані в майбутніх учителів української мови і літератури, схарактеризовано систему вправ.

Усезагальний інтерес до риторички як до обов'язкової, важливої та специфічної сфери людської культури прогресує на початку третього тисячоліття: у суспільстві в умовах активної й масштабної його інформатизації зростає кількість і популярність професій із посиленою комунікативною відповідальністю. Важко назвати професії, де б майстерне володіння словом як універсальним інструментом думки і переконання було непотрібним, проте в багатьох галузях інтелектуальної діяльності (насамперед в юстиції, журналістиці, педагогіці, політиці, філології, культурології, менеджменті та ін.) це стає визначальною умовою професійного успіху та обов'язковим атрибутом іміджу інтелігентного, кваліфікованого і компетентного фахівця.

Риторика – наука про «способи переконання, ефективні форми впливу (переважно мовного) на аудиторію з урахуванням її особливостей [1, с. 5]; мистецтво грамотно, змістовно і захоплююче побудувати свою промову і переконливо довести свої думки до аудиторії» [3, с. 7]; «способи підготовки та виголошення ораторської промови з метою впливу на аудиторію» [5, с. 11].

Вибір дидактичних засад навчання риторички ґрунтується на працях Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Мацько, В. Мельничайка, І. Підласого, П. Підкасистого, М. Пентилюк, О. Пометун, Л. Рускуліс, О. Семенов та ін. Лінгвістичні засади риторички висвітлено у працях С. Абрамовича, Н. Колотілова, М. Кошанського, Л. Мацько, Т. Олійника, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач, О. Сиротиніної, М. Чікарьова та ін.).

На думку М. Пентилюк, найголовнішими риторичними уміннями є:

1. Сприймати усні й писемні висловлювання різних типів і стилів мовлення.

2. Аналізувати тексти, висловлюючи власну думку про зміст і форму вираження.

3. Будувати висловлювання різної тематики і структури.

4. Оцінювати текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення.

5. Створювати висловлювання монологічного й діалогічного характеру відповідно до задуму, використовуючи ключові слова і речення, надаючи виразності його мовному оформленню.

6. Розрізняти види, жанри красномовства й оцінювати їх ефективність, рівень впливу на аудиторію.

7. Критично оцінювати власні висловлювання й редагувати їх, удосконалюючи їх зміст і виступати із власним повідомленням з урахуванням ситуації мовлення [2, с. 9].

Особлива роль у навчанні риторики відводиться методу *вправ*. Важливість його полягає в тому, що за допомогою вправ розвиваються і зміцнюються необхідні риторичні навички, вміння та здібності, імітується інтелектуальний процес прийняття рішень, розв'язання проблемних ситуацій, здійснення ефективного переконливого впливу засобом публічного мовлення тощо.

Н. Голуб пропонує таку класифікацію вправ з риторики:

- підготовчі – спрямовані на формування умінь визначати тему виступу, формулювати мету, тезу, моделювати аудиторію, добирати й опрацьовувати матеріал;

- тренувальні – сприяють тренуванню дихання, голосу, дикції, інтонації, пам'яті; відпрацюванню жестів і міміки; формуванню навичок виголошувати промови частинами і повністю; ситуативні вправи;

- творчі – спрямовані на формування умінь і навичок композиційно, логічно і стилістично правильно будувати текст виступу, використовувати елементи зацікавлення аудиторії; оригінально оформлювати логічну схему;

- аналітичні – розвивають аналітичне мислення, формують вміння й навички риторичного аналізу тексту чи його частин і аналізу конкретної ситуації, публічного виступу [4, с. 21].

Розвиток риторичних умінь у закладах вищої освіти доцільно проводити систематично, урахувавши можливості усіх дисциплін фахового спрямування й передбачити такі етапи:

I етап – пропедевтичний (I курс) – практичний курс з української мови;

II етап – базовий (II курс ЗВО) – сучасна українська літературна мова, історія української мови;

III етап – систематизації та узагальнення (III-IV курси ЗВО) – сучасна українська літературна мова, стилістика української мови, лінгвістичний аналіз тексту, методика навчання української мови і літератури.

Отже, одне із провідних завдань сучасної вищої школи – сприяння становленню висококваліфікованого фахівця, комунікативно освіченої особистості, яка володіє мовним багатством на усіх рівнях. Суттєву роль у

цьому процесі, на нашу думку, відіграє удосконалення риторичних умінь студентів – майбутніх учителів української мови.

Література

1. Абрамович С. Д., Чікарьова М. Ю. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001. 240 с.
2. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.
3. Вандишев В. М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. К.: Кондор, 2003. 264 с.
4. Голуб Н. Б. Система вправ з риторики для студентів педагогічних спеціальностей. *Дивослово*. 2007. № 12. С. 21–25.
5. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.

Рускуліс Лілія – д-рка пед. н.,
професорка, в.о. завідувачки кафедри
української мови, літератури та методики
навчання Національного університету
кораблебудування ім. адмірала Макарова.

Васильєва Вікторія – здобувачка вищої
освіти філологічного факультету
Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У тезах розглянуто психолінгвістичні основи навчання української мови. Проаналізовано особливості мовленнєвої діяльності як складного психічного процесу, що охоплює механізми породження, сприйняття й розуміння мовлення. Визначено роль когнітивних процесів, емоційного забарвлення мовлення й комунікативного середовища у процесі засвоєнні навчального матеріалу. Обґрунтовано значення активізації мовленнєвої діяльності студентів шляхом використання діалогічних й інтерактивних методів навчання.

У сучасній освіті проблема ефективності навчання української мови має особливу актуальності. Засвоєння знань у цій сфері безпосередньо пов'язане з мовленням, адже саме через мову відбувається передача, осмислення й інтерпретація інформації. Відтак магістральне значення має дослідження психолінгвістичних підходів, які студіюють узаємозв'язок мовлення, мислення й когнітивних процесів. Мовлення як психологічне явище – одне з найбільш складних в житті кожного з нас. Мовленнєва діяльність має власні фізіологічні механізми, що детермінуються не тільки на функційному, але й